

Een aanzet voor een instrument voor ontwikkelingslijnen binnen Daltononderwijs

Hans Wolthuis, Ger Wisselink, Luuck Sanders, René Berends
DaltonDeventer,
Saxion Hogeschool IJsselland

Wanneer ben je een goede Daltonleerkracht, wanneer een goede Daltonschool? Wanneer ben je het bordje Dalton nog waardig en wanneer niet meer? Waar ligt de grens? Met die vragen worstelen veel leerkrachten op Daltonscholen, maar ook directies, visiteurs en zelfs de NDV.

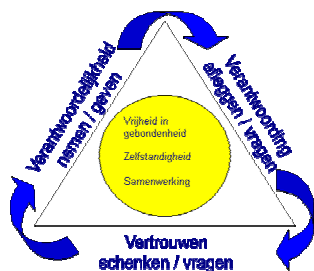
Toen op de Pabo van Saxion Hogeschool IJsselland in Deventer vorig jaar een vernieuwde opleiding tot Daltonleerkracht opgezet werd is een kader ontwikkeld om antwoord te geven op deze vraag. Dit kader, in eerste instantie bedoeld als opleidingskader voor studenten en voor nascholing, kan er in belangrijke mate toe bijdragen dat de Daltonbeweging vat krijgt op haar uniciteit en eigenheid.

In dit artikel willen we het kader schetsen.

Het Daltononderwijs neemt in Nederland een grote vlucht. Er zijn op dit moment ruim 220 basisscholen (*1), die zich Daltonschool mogen noemen. Daarnaast zijn er ook nog enige tientallen Daltonscholen voor voortgezet en hoger onderwijs. Opvallende kenmerken van Daltononderwijs voor de buitenstaander zijn onder andere: zelfstandig werken, werken met taken, werken in groepjes, etc. Veel van deze kenmerken zijn de afgelopen twintig jaar in de een of andere vorm in vrijwel elke basisschool gerealiseerd. In de Wet op het basisonderwijs van 1985 stelt de wetgever zelfs eisen aan dit soort ontwikkelingen.

Dit schetst gelijk het dilemma voor de Nederlandse Dalton Vereniging: wat kenmerkt eigenlijk een Daltonschool? Hoe kan een Daltonschool zich profileren? Wat is de 'meerwaarde' van Dalton?

De NDV formuleert op haar site www.dalton.nl: "Uitgangspunt voor nieuw beleid is het toepassen van de ideeën van Helen Parkhurst in de hedendaagse leertheorieën en de hoofdkenmerken van de onderwijsinnovaties". Hierbij worden de uitgangspunten voor Dalton in figuur 1 weergegeven.

Figuur 1

Op een Daltonschool zijn de Daltonprincipes zelfstandigheid, vrijheid en samenwerken geïntegreerd in een grondhouding, a way of life. Een grondhouding, die gebaseerd is op de antropologie, maarschappij- en mensvisie zoals bedoeld door Helen Parkhurst: Een grondhouding, gericht op de mens, die initiatief neemt, pro-actief is, verantwoordelijkheid neemt en verantwoording vraagt en aflegt: een 'mens zonder vrees'

De NDV kan scholen, die voldoende Dalton-kwaliteit hebben, het recht verlenen om zich Daltonschool te noemen. Deze certificering is vijf jaar geldig. Na vijf jaar wordt de betreffende school opnieuw geïnspecteerd om te onderzoeken of de school nog steeds voldoet aan de eisen, die de NDV aan Dalton-scholen stelt. Bij deze vervolgsitatie worden hetzelfde instrument en dezelfde indicatoren gebruikt als vijf jaar geleden. Men loopt het gevaar dat de school zich in vijf jaar niet hoeft te ontwikkelen, om zich toch weer Daltonschool te mogen noemen. Dit vraagt om bezinning op het gehanteerde model.

Van een beschrijvingsmodel naar een ontwikkelingsmodel

Deleted: ¶
Formatted: Bottom: 2 cm
Deleted: ¶

In bovenstaand model staan de kenmerken van Dalton helder aangegeven. Het model geeft vooral een beschrijving van de principes, die een school tot Daltonschoon maken. De NDV geeft op haar website aan veel belang te hechten aan de ontwikkeling vanuit de Daltonprincipes van een doorgaande lijn van “een leven lang leren / ontwikkelen”. Men legt daarbij de nadruk op ‘laboratory learning: een oefenplaats bieden voor de lerende, de zich ontwikkelende persoon’.

Ook een Daltonschoon borduurt hierop verder als een ‘een lerende organisatie, die zich continu ontwikkelt’. Bij een dergelijke doelstelling past een meer ontwikkelingsgericht model model.

De Pabo van Saxion Hogeschoon Deventer was de eerste Pabo in Nederland waar de student binnen zijn opleiding het Daltoncertificaat kon behalen. Enkele jaren geleden werd deze opleiding nieuw vorm gegeven. Er werd intern een Daltonexper-tisegroep opgericht. In het traject tot Dalton-certificering van de leden van deze groep werd het probleem van de profilering van Dalton centraal gesteld. In het verlengde hiervan werd literatuurstudie gedaan naar de roots van Dalton (*2, *4, *6). Tevens werd een model in de steigers gezet waarmee de ontwikkeling van een Daltonschoon beschreven kan worden en op basis waarvan ook ontwikkelingsdoelen geformuleerd kunnen worden.

Deleted: -

De roots van Dalton: antropologie

Daltononderwijs is een van de richtingen in de Reformpedagogiek. Wat alle Reformpedagogen gemeenschappelijk hebben is dat er over de inrichting van onderwijs nagedacht is vanuit een eigen mens- en maatschappijvisie en vanuit een (leer)psychologische visie op kinderlijke ontwikkeling en leren.

Daltononderwijs heeft geen vaste structuur, zoals bijvoorbeeld Montessori dat kent met haar ‘methode’. Parkhurst noemt Dalton een ‘influence’ waar veel verschillende uitingen mogelijk zijn. Maar toch, om Daltononderwijs te kunnen profileren ten opzichte van andere vormen van onderwijs, moet het helder zijn waartoe we kinderen opvoeden en opleiden en hoe we dat onderwijs gestalte geven.

Parkhurst sloot in haar mens- en maatschappijvisie aan bij Dewey, die sprak over de democratische mens. In zijn visie op democratie dacht Dewey niet zo zeer aan het eens in de vier jaar stemmen voor een regering, maar veel meer aan een mens die zijn verantwoordelijk nam in de samenleving. Het ging om een grote mate van zelfvertrouwen en het tonen van lef om te werken aan een democratische wereld. In de woorden van Helen Parkhurst: ‘mensen zonder vrees’. In haar ogen zou leren moeten gaan om echte ervaringen, gericht moeten zijn op begrijpen en georganiseerd moeten zijn vanuit een zinvolle taak: Het ‘Dalton Laboratory Plan’ in zijn meest essentiële betekenis.

Bij de eerste initiatieven om een Daltonschoon in Nederland te starten, was professor Kohnstamm betrokken. Zijn visie op met name de cognitieve ontwikkeling van kinderen klinkt tegenwoordig verrassend modern. Er zijn directe relaties te leggen met het constructivisme, een richting in de leerpsychologie, die ervan uitgaat dat kinderen hun eigen betekenissen ‘construeren’.

Vanuit de hierboven genoemde antropologische visie en recente leerpsychologische uitgangspunten (*5) willen we naar de praktijk van Daltononderwijs kijken. Op basis van deze visie worden ontwikkelingslijnen geformuleerd. Deze ontwikkelings-lijnen worden in de Daltonpraktijk geoperationaliseerd in de drie Daltonprincipes vrijheid / verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, en samenwerken. Juist op basis van de achterliggende visies kunnen Daltonschoolen een eigen specifieke invulling geven aan vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerken.

Daltonschoolen hebben dus de fundamentele opdracht zich te profileren door de mate, waarin aan deze principes invulling gegeven wordt vanuit antropologie en leerpsychologische inzichten. Voor deze doelstelling is een meer dynamisch ontwikkelingsmodel nodig.

Daltonschoolen hebben de fundamentele opdracht zich te profileren door de mate, waarin aan deze principes invulling gegeven wordt.

Het gaat dus om kwaliteit!

En... uitstraling!

Een dynamisch ontwikkelingsmodel voor Dalton

Deleted: ¶
<sp>

Het door DaltonDeventer ontwikkelde model (zie figuur 2) brengt duidelijk in beeld, hoe vanuit de antropologie van Dalton en actuele inzichten in pedagogiek, didactiek, leerpsychologie de basisprincipes zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid en samenwerken op verschillende niveaus uitgewerkt kunnen worden. In een later te publiceren artikel zullen we een uitwerking van de antropologie van Dalton in relatie tot de huidige ontwikkelingen publiceren. Nu beperken we ons tot het uitwerken van de drie basisprincipes naar verschillende niveaus in onderstaand model. Daarbij hebben we voor elk van de principes een fasering ontworpen in de vorm van een ontwikkelingslijn.

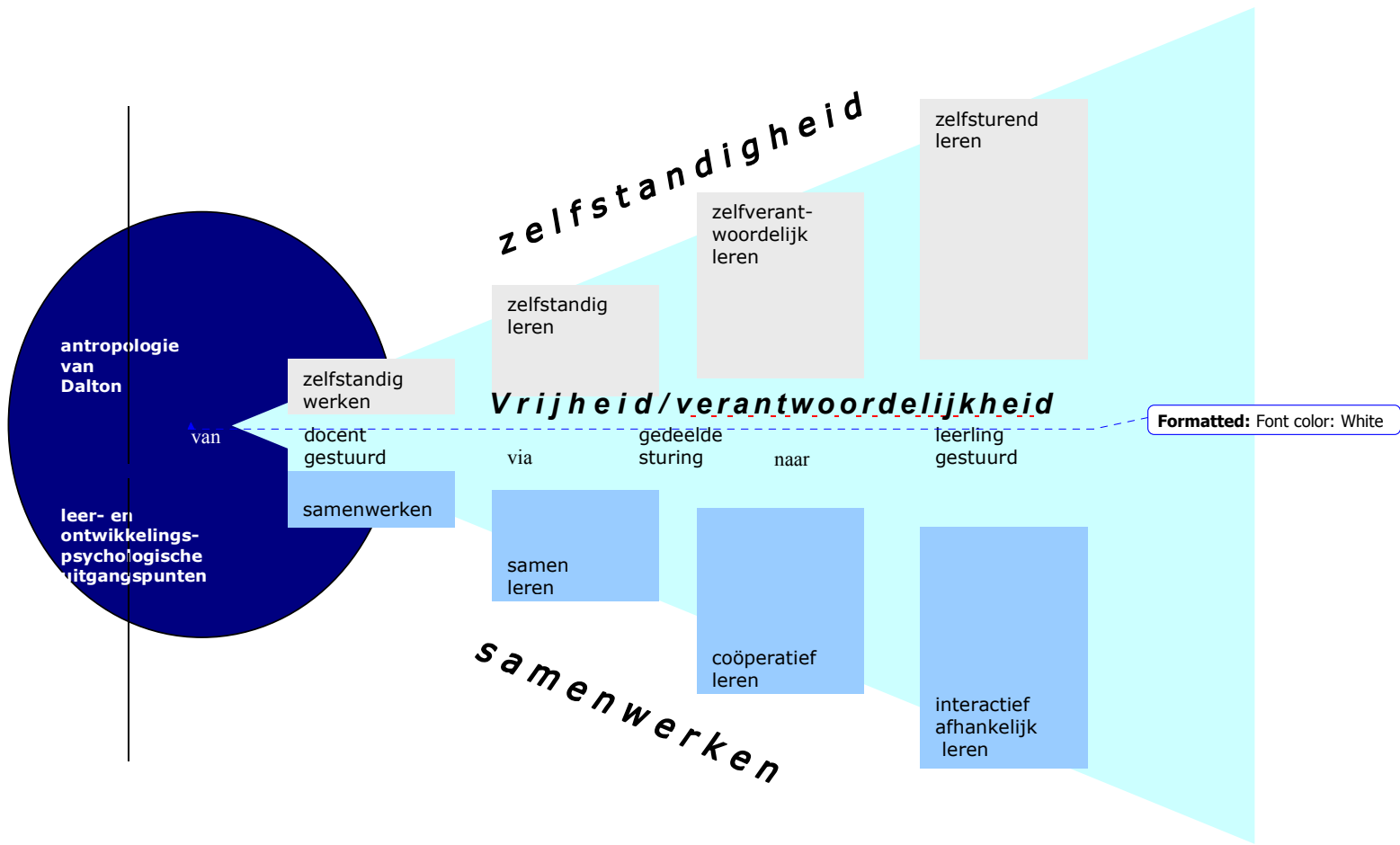
Deleted: ¶
¶
¶
¶
¶
¶
¶

Deleted: ¶

Deleted: ~~~~~Page Break~~~~~

Deleted: ¶
~~~~~Page Break~~~~~
<sp>¶

Ontwikkelingslijnen binnen Dalton

Formatted: Font color: White

Figuur 2

Deleted: ¶

Deleted: ¶

Deleted: ¶
¶
¶

Hieronder worden de fasen van de ontwikkelingslijnen globaal beschreven. Een van de eerste ambities van DaltonDeventer is om de verschillende fasen verder uit te werken en dit vervolgens te koppelen aan concreet waarneembare aspecten. We willen dit samen met mensen uit het Daltonveld verder inhoud geven.

* *Ontwikkelingslijn Vrijheid/ verantwoordelijkheid*

Docent gestuurd

Het gaat hierbij nog sterk om leerkracht gestuurd werken. Kinderen dragen slechts weinig verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces. Kinderen mogen de volgorde van taken kiezen. De leerkracht bepaalt de taak.

Gedeelde sturing

Hier is sprake van een vrij breed scala aan mogelijkheden. In een begin van gedeelde sturing gaat het bijvoorbeeld om werkvormen waarbij de leerkracht alternatieven aandraagt, waaruit gekozen kan worden. Er zijn verplichte en keuzeonderdelen. In een later stadium volgen dan activiteiten waarbij de leerling in sterke mate keuzemogelijkheden heeft in het bepalen waaraan, hoe en met wie er gewerkt wordt.

Leerling gestuurd

De leerling is 'eigenaar' van het eigen leerproces. De leerling weet wat hij wil leren en neemt voor zijn eigen leerproces het initiatief. De leerkracht is op afstand, begeleider. De leerling vraagt verantwoordelijkheid (vrijheid) en legt ook zelf verantwoording af over zijn keuzes. Kortom, hij ontwikkelt zich tot 'democratisch burger'.

Op langere termijn zal aan deze ontwikkeling ook een reflectielijn gekoppeld worden. Wie weet past daar dan ook een portfolio voor de basisschool-leerling in.

* *Ontwikkelingslijn Zelfstandigheid*

Zelfstandig werken

Het gaat hierbij om het creëren van situaties waarbij leerlingen leren omgaan met uitgestelde aandacht. Er wordt gewerkt met een teken van zelfstandig werken. De leerkracht hanteert planmatig de principes van zelfstandig leren. Het betreft hier vooral productietaken als het maken van een werkstuk, het afmaken van vooraf opgelegde opgaven.

Zelfstandig leren

De leerling draagt zelf verantwoordelijkheid voor de manier waarop hij kennis verwerft, zijn taken indeelt, hoe hij omgaat met zijn spanningsboog, etc. De taken zelf liggen nog vast.

Zelfverantwoordelijk leren

Het gaat hierbij om leersituaties waarin leerlingen *zelfsturend* bezig zijn. De leerling leert zichzelf al doelen te stellen ten aanzien van ambitieniveau, het gewenste eindresultaat. Hij maakt keuzes over hoe

hij deze doelen wil bereiken. De leerstof wordt nog goeddeels door de docent aangereikt.

Zelfsturend leren

Het gaat hierbij om situaties waarbij de leerling zelf de inhoud en de werkwijze bepaalt en de vrijheid heeft om initiatieven te nemen, die noodzakelijk zijn voor het eigen leerproces.

* *Ontwikkelingslijn Samenwerken*

Samenwerken.

Hierbij is het samenwerken nog vooral doel en nog geen middel. Er is nog geen sprake van taakdifferentiatie. De taak ligt vooraf vast. Sociale doelstellingen staan hierbij centraal.

Samen leren.

Het gaat hierbij om het creëren van situaties waarbij leerlingen van en met elkaar leren. De vorm wordt nog sterk gestructureerd door de taak of door de leerkracht. Een mooi voorbeeld is bijvoorbeeld de werkvorm 'check in duo's'.

Coöperatief leren.

Het gaat hierbij om open leersituaties waarin leerlingen van en met elkaar leren en/of een bijdrage leveren aan elkaars leerproces. Een werkvorm als 'expertgroepen' is een mooie illustratie van deze fase.

Interactief afhankelijk leren

Hier is sprake van interactief, wederzijds afhankelijk leren in groepen. De leerlingen nemen zelf het initiatief om samen te werken. Ze zijn op de hoogte van elkaars expertise en willen elkaars kwaliteiten inzetten om in een gezamenlijk leerproces tot een gemeenschappelijk leerproduct te komen.

Ontwikkelingsprofiel

Uiteraard hebben de drie onderscheiden ontwikkelingslijnen ook onderling verband. Een bepaald niveau van de een impliceert een minimumniveau van de andere Daltonprincipes. Met bovenstaand model kan een school zo haar eigen Dalton-gehalte en haar ontwikkeling in beeld brengen. Een Daltonschoon is dan na de eerste certificering niet klaar! Dalton staat voor dynamiek, voor gestaag verder werken aan ontwikkeling. Een Daltonschoon is een school in beweging, een school in ontwikkeling. Een richting voor deze ontwikkeling wordt in het model helder aangegeven. Het is aan de school zelf de ambitieniveau en de bijbehorende invulling te bepalen. Immers: 'Dalton is an influence, no Method!'

Elke school bepaalt derhalve zelf haar grenzen in de mate waarin principes van zelfstandigheid, vrijheid / verantwoordelijkheid en samenwerken gestalte krijgen. Het is dan ook zeker niet zo dat het verder naar rechts schuiven in het schema voor elke school een optimale of realistische doelstelling is. Het is

Dalton eigen, dat scholen daarbij keuzes maken en die keuzes ook kunnen verantwoorden en uitdragen.

Taakstelling

Op korte termijn wil *DaltonDeventer* in samenwerking met de NDV dit model verder uitwerken en vooral ook alle fasen verder concretiseren. Hoe kunnen we constateren op welk niveau een bepaald Daltonprincipe wordt gerealiseerd? Hoe is dit herkenbaar in werkvormen, in de organisatie, het werken van leerlingen, het bewustzijn van de leerkrachten en de missie van de school? De vraag naar een nadere uitwerking van indicatoren dringt zich op.

Ook in een visitatietraject kan dit model voor de bezoekers de kapstok zijn om –in samenspraak met de school- ontwikkelingsdoelen voor een Daltonschool te beschrijven. Omgekeerd wordt in de trainingen voor de Daltonbezoekers, die door *DaltonDeventer* worden verzorgd, de expertise van de bezoekers aangewend om samen te komen tot breed gedragen omschrijvingen van kenmerkende situaties voor de verschillende fasen van ontwikkeling in de drie Daltonprincipes.

Ook lijkt een uitwerking van dit model naar een instrumentarium voor schoolontwikkeling wenselijk (*3).

In een artikelenreeks zal *DaltonDeventer* de komende jaren dit concept verder uitwerken. Samen met het veld, samen met de bezoekers, samen met studenten. Samen met de NDV.

Zo is 'Dalton' echt 'een influence'.

Contact?

DaltonDeventer
Saxion Hogeschool IJsselland
Postbus 501, 7400 AM Deventer
<http://www.daltondeventer.nl>
Hans Wolthuis
h.j.a.m.wolthuis@saxion.nl

Bronnen

- (1) Zie www.dalton.nl
Per 17 nov 2004 zijn 226 basisscholen lid van de NDV, 18 scholen voor voortgezet onderwijs en 16 hbo-instellingen.
- (2) De achtergronden van de Daltonprincipes 2003, Rene Berends,
DaltonDeventer, Saxion Hogeschool IJsselland, Deventer, interne publicatie
- (3) Antropologische pedagogiek als opmaat voor de praktijk van het Daltononderwijs. (Een aanzet voor een instrument voor ontwikkeling van Daltononderwijs) 2004, Luuck Sanders,
DaltonDeventer, Saxion Hogeschool IJsselland, Deventer, interne publicatie
- (4) Opvoeden volgens het Daltonplan, 1922, Parkhurst, vert W. de Jong.
- (5) Constructivistisch leren en Daltononderwijs 2003, Rene Berends,
DaltonDeventer, Saxion Hogeschool IJsselland, Deventer, interne publicatie
- (6) De rechten van het kind
Parkhurst, Hoofdstuk 5 uit 'De wereld van het kind'
- (7) www.daltondeventer.nl